

Κριτική μιας Αναστήλωσης¹ Μέγαρο Σερπιέρη, Πανεπιστημίου & Εδουάρδου Λω (Κεντρικό κατάστημα Αγροτικής Τράπεζας)

ΕΛΙΖΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.

Περίληψη

Στο άρθρο γίνεται παρουσίαση του Μεγάρου Σερπιέρη, κατοικίας και κέντρου επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του Ι. Β. Σερπιέρη, ιδιοκτήτη των μεταλλείων Λαυρίου. Πρόκειται για ένα κτίριο σε νεοκλασικό ύφος με επιρροές ιταλικού μπαρόκ, κτισμένο την περίοδο 1880-1884, απέναντι από την Αθηναϊκή Τριλογία, επί των οδών Πανεπιστημίου και Εδουάρδου Λω. Αρχιτέκτονας του μεγάρου υπήρξε ο Αναστάσιος Θεοφιλιάς. Από το 1929 ανήκει στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας, με την ίδρυση της οποίας συνδέθηκε. Στο άρθρο επιχειρείται ιστορική διερεύνηση του κτιρίου και των οικοδομικών του φάσεων, παρουσίαση όλων των στοιχείων που προέκυψαν κατά την έρευνα και κυρίως κριτική θεώρηση των μεθόδων αναστήλωσης που έχουν χρησιμοποιηθεί, σύμφωνα με τις αρχές δεοντολογίας όπως αυτές διατυπώνονται στο Χάρτη της Βενετίας, αλλά και στα νεότερα κείμενα.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1. Ποιος είναι ο Ιωάννης Σερπιέρης

Ο Ιωάννης Βαπτιστής Σερπιέρης (Giovanni Baptista Serpieri), μεταλλειολόγος, γεννήθηκε το 1815 στο Ρίμινι της Ιταλίας και πέθανε το 1887 στην Αθήνα². Υπήρξε πιστός καθολικός. Με μια σειρά από τυχαία και μη γεγονότα, εντόπισε τη σημασία των μεταλλείων του Λαυρίου. Λέγεται ότι στο να μπορέσει να τα αξιοποιήσει συνέβαλε καθοριστικά ο πλούσιος γάμος του στη Μασσαλία με την Clemence Leboy, μέσω της οποίας συνδέθηκε με την τράπεζα Roux

¹ Το παρόν άρθρο προέκυψε από την εργασία «Κριτική μιας Αναστήλωσης» που εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, «Προστασία Μνημείων - Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων», της Σχολής Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., η οποία κατατέθηκε το Δεκέμβριο του 2003. Υπεύθυνοι καθηγητές της ανωτέρω εργασίας ήταν οι κ.κ. Εμμανουήλ Μπίρης και Εμμανουήλ Κορρές.

² Το 1887 αναφέρεται ως έτος θανάτου στη βιβλιογραφία. Παρόλ' αυτά, το συμβόλαιο πώλησης του μεγάρου στην ΑΤΕ του 1929 κάνει λόγο για την ιδιόγραφη διαθήκη του που συντάχθηκε το 1897. Αρα είναι πολύ πιθανό έτος θανάτου να είναι το 1897 και να έχει γίνει παρανόηση.

Fraissinet και Σία. Ο Σερπιέρης τότε ήρθε στην Ελλάδα και το 1864 ζήτησε από την ελληνική κυβέρνηση να παραχωρηθεί στην "Εταιρεία Σερπιέρη και Roux de Fraissinet" το δικαίωμα της εξόρυξης των αρχαίων μεταλλείων στο Λαύριο και έτσι έγινε. Γύρω στο 1867 το γεγονός της εκμετάλλευσης των μεταλλείων από ξένους προκάλεσε μεγάλη αναταραχή στην Ελλάδα και προέκυψε διπλωματικό επεισόδιο, με τις παρεμβάσεις Γαλλίας, Ιταλίας, αλλά και Ρωσίας, Γερμανίας, Αυστρίας και Αγγλίας. Προκειμένου να απαλυνθεί η ένταση, τα δικαιώματα της εταιρείας μεταφέρθηκαν στην τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως, της οποίας κύριος μέτοχος ήταν ο Α. Συγγρός. Στη συνέχεια ιδρύθηκε η Ελληνική Ανώνυμη Εταιρεία, η οποία ανέλαβε την εκμετάλλευση. Στη νέα εταιρεία συμμετείχαν ο Συγγρός και ο Σερπιέρης.³

1.2. Ποιο είναι το Μέγαρο Σερπιέρη

Το Μέγαρο Σερπιέρη χτίστηκε ανάμεσα στο 1880 και 1884, από το στρατιωτικό μηχανικό Αναστάσιο Θεοφιλιά, κατ' εντολή του Ι. Σερπιέρη, ιδιοκτήτη των μεταλλείων Λαυρίου. Είναι ένα αρχοντικό της εποχής, με νεοκλασικό ύφος εξωτερικά και πλούσια εσωτερική διακόσμηση, κυρίως σε ύφος ιταλικού μπαρόκ.⁴ Το 1929 αγοράστηκε από την Αγροτική Τράπεζα, στην οποία ανήκει έως και σήμερα. Χαρακτηρίστηκε διατηρητέο από το Κ.Α.Σ. το 1967. Ο χαρακτηρισμός του έγινε εν όψει επικείμενης κατεδάφισής του για την ανέγερση μοντέρνου κτιρίου. Για το λόγο αυτό αποχαρακτηρίστηκε το 1969 και τελικά σώθηκε και επαναχαρακτηρίστηκε το 1974.

Προστατεύεται από το ΥΠ.ΠΟ. και συγκεκριμένα τη Δι-

³ Χρυσάνθος Χρήστου, "Το αρχοντικό της Αγροτικής Τράπεζας", Αθήνα 2002, σ.19-22,

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. ΚΑ, 1933, λήμμα: Θεοφιλιάς Αναστάσιος.

⁴ Χρυσάνθος Χρήστου, ο.π., σ. 41.

εύθυνση Νεώτερων Μνημείων και Λαϊκού Πολιτισμού.⁵

1.3. Ποιος είναι ο Αναστάσιος Θεοφιλής⁶

Γεννήθηκε το 1827 στη Ζάκυνθο και πέθανε στην Αθήνα το 1901. Αποφοίτησε το 1853 από το Στρατιωτικό Σχολείο των Ευελπίδων ως αξιωματικός του Μηχανικού και συμπλήρωσε τις σπουδές του στη σχολή Saint-Cyr της Γαλλίας. Το 1878 διορίστηκε διευθυντής του Σχολείου των Τεχνών και δίδαξε εκτάκτως και στην Αρχιτεκτονική. Το 1887 έγινε εισηγητής της μεταρρύθμισης των τεχνικών σχολών με την ίδρυση του Πρακτικού Λυκείου και του Σχολείου των Βιομηχάνων Τεχνών με τις ανώτερες σχολές των Πολιτικών Μηχανικών και Μηχανουργών και τη μέση σχολή των Εργοδηγών, Γεωμετρών και Μηχανουργών. Έργα του είναι κτίρια νεοκλασικού ρυθμού, όπως τα μέγαρα Αλεξάνδρου Σούτσου, Καραπάνου, Ρικάκη, Αργυροπούλου, ο Ευαγγελισμός και φυσικά το μέγαρο Σερπιέρη. Εργάστηκε και στην αποπεράτωση του Πανεπιστημίου, κατά τα σχέδια του Χριστιανού Χάνσεν.

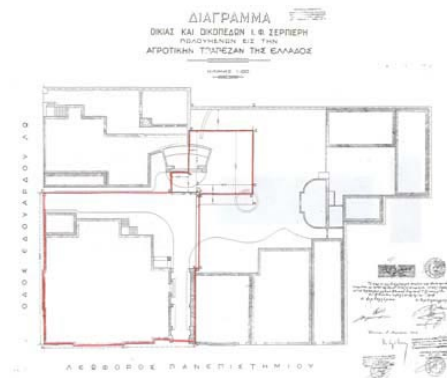

Αναστάσιος Θεοφιλής⁷.

1.4. Η οικογένεια Σερπιέρη και το μέγαρο⁸

Ο Ιωάννης Σερπιέρης απέκτησε ένα γιο με την Κλημεντίνη, τον Φερδινάνδο. Αυτός παντρεύτηκε τη Λαυρία, το γένος Γεωργίου Παχή και με τη σειρά του απέκτησε ένα γιο, τον Ιωάννη. Το μέγαρο Σερπιέρη καθώς και ένα μεγάλο κτήμα (μαζί και με άλλα κτίρια ήδη κτισμένα ή μεταγενέστερα) γύρω από αυτό κληρονόμησε ο Φερδινάνδος από τον πατέρα του με την ιδιόγραφη διαθήκη της 14ης Μαρτίου 1897. Στη συνέχεια την περιουσία αυτή κληρονόμησαν ο Ιωάννης κατά τα 3/4 και η Λαυρία κατά το 1/4, εξ αδιαρέτου, μετά το θάνατο του Φερ-

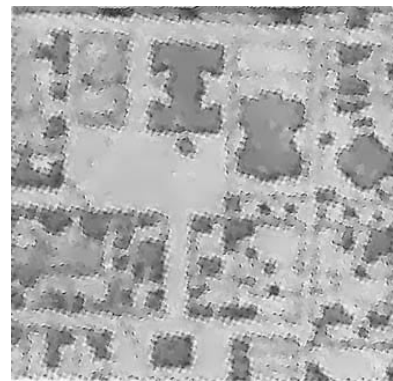
δινάνδου τη 15η Νοεμβρίου του 1927. Η Λαυρία και ο Ιωάννης πρότειναν το 1929 με επιστολή στην Α.Τ.Ε. την πώληση του μεγάρου και ενός τμήματος του κτήματος, η οποία είχε ιδρυθεί το 1927. Μετά από συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου της Α.Τ.Ε. την 16η Σεπτεμβρίου του 1929, τα πρακτικά γράφουν: «...Εν τέλει το Διοικητικό Συμβούλιο αποφασίζει ομοφώνως ότι διά πολλούς πρακτικούς λόγους συμφέρει η άμεσος αγορά οικήματος μάλλον ή η προσωρινή ενοικίασις με τον απώτερον σκοπόν ανοικοδομήσεως ιδίου κτιρίου.» Το ακίνητο αγοράστηκε, μαζί με ένα ακόμα μικρό οικοπέδο που επίσης ανήκε στην οικογένεια, στις 27 Νοεμβρίου 1929 αντί του συνολικού ποσού των 18.244.075 δραχμών.

Το τοπογραφικό του συμβολαίου πώλησης του μεγάρου στην Α.Τ.Ε., το 1929⁹ (με κόκκινο το οικοπέδο που πωλήθηκε).

1.5. Οι φάσεις του κτιρίου:

1. Οικόπεδο¹⁰: Πριν την ανέγερση του μεγάρου, γύρω στο 1870, στην περιοχή υπήρχαν μαρμαράδικα και εργαστήρια λιθοξόων, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί εκεί για να βρίσκονται κοντά στα μεγάλα έργα της εποχής, το Πανεπιστήμιο, την Ακαδημία και την Εθνική Βιβλιοθήκη.

Χάρτης του Καλλέργη του 1860. Απόσπασμα μετά από υψηλή ψηφιακή ανάλυση¹¹, όπου φαίνεται η περιοχή της Ακαδημίας και του οικοπέδου.

⁵ ΥΠ.Π.Ο., Διεύθυνση Νεώτερων Μνημείων και Λαϊκού Πολιτισμού.

⁶ Χρυσάνθος Χρήστου, ο.π., σ. 24-27,

Κώστας Μπίρης, "Ιστορία του Ε.Μ.Πολυτεχνείου", Αθήνα 1957, σ. 518, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. ΙΒ, 1930, λήμμα: Θεοφιλής Αναστάσιος.

⁷ Κώστας Μπίρης, "Ιστορία του Ε.Μ.Πολυτεχνείου", Αθήνα 1957, σ. 518.

⁸ Σύλλογος Συμβολαιογράφων Αθηνών, Αρχαιοφυλακείο, Συμβόλαιο Πώλησης του Μεγάρου, συμβολαιογράφος Στυλιανός Γλυκοφρύδης, αρ.σ. 1314/ 27-11-1929.

⁹ Σύλλογος Συμβολαιογράφων Αθηνών, ο.π., αρ.σ. 1314/ 27-11-1929

¹⁰ Χρυσάνθος Χρήστου, ο.π., σ. 41.

¹¹ Κ. Μπίρης, ό.π., σ. 112.

Εκείνη την εποχή η Αθήνα ήταν ακόμη μια μικρή σχεδόν πόλη, με μεγάλα δημόσια κτίρια και πολλές φτωχικές κατοικίες. Από τότε και μετά αρχίζει η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού. Ο Σερπιέρης αγόρασε το οικοπέδο από τον Αριστείδη Τσαουσόπουλο, την 20η Ιουνίου 1873¹². Σίγουρα είχε υπόψη του τη σημαντική θέση του οικοπέδου απέναντι από την Ακαδημία, το Οφθαλμιατρείο και την Καθολική Εκκλησία, της οποίας ενίσχυσε ουσιαστικά την αποπεράτωση.

Το οικοπέδο του μεγάρου, όπου υπήρχαν μαρμαράδικα, το 1873¹³.

Πληροφορίες για την έκταση του οικοπέδου παίρνουμε από χάρτες της εποχής, πριν και μετά την ανέγερση του κτιρίου, καθώς και από το συμβόλαιο πώλησης στην Α.Τ.Ε. το 1929, το οποίο αναφέρει ότι όλα τα όρια του προς πώληση ακινήτου συνορεύουν με ιδιοκτησίες των ίδιων πωλητών.

Τα αρχικά κτίρια συνοδείας του μεγάρου¹⁴.

Ενδιαφέρον επίσης είναι ότι κατά τις εκσκαφές βρέθηκαν τέσσερις σαρκοφάγοι, τρεις από τις οποίες μεταφέρθηκαν στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

2. *Αρχικό κτίριο:* Ο Ιωάννης Σερπιέρης προσέλαβε το στρατιωτικό μηχανικό Αναστάσιο Θεοφιλά. Την εποχή εκείνη μεσουρανάει ο κλασικισμός. Αλλωστε το κτίριο επρόκειτο να χτιστεί σε ένα νεοκλασικό περιβάλλον και ήταν φυσικό να εναρμονιστεί σε αυτό. Ταυτόχρονα έπρεπε να στεγάσει

πολλές διαφορετικές δραστηριότητες. Κατά την αρχική κατασκευή του κτιρίου, αυτό αποτελούνταν από το ισόγειο, όπου στεγάζονταν οι επιχειρηματικές και οικονομικές δραστηριότητες του ιδιοκτήτη, και τρία υπερκείμενα επίπεδα, τα οποία φιλοξενούσαν την ιδιωτική και κοινωνική ζωή της οικογένειας καθώς και την επαγγελματική του ιδιοκτήτη. Στο ισόγειο πραγματοποιούνταν τραπεζιτικές συναλλαγές, ενώ στους ορόφους υπήρχαν οι χώροι υποδοχής, αίθουσες χορού και δεξιώσεων, το γραφείο του Σερπιέρη καθώς και τα υπνοδωμάτια της οικογένειας.

Η διαίρεση του κτιρίου σε δύο ειδών δραστηριότητες τονίστηκε από τον αρχιτέκτονα με τη δημιουργία δύο εισόδων και τη μορφολογική διαφοροποίησή τους. Έτσι, η είσοδος της επιχείρησης ήταν λιτή και αυστηρή θέλοντας να τονίσει το κύρος της, ενώ η είσοδος του σπιτιού και των χώρων υποδοχής χαρακτηριζόταν από τις δύο καμάρες που έδιναν μια πιο πομπώδη και πλούσια αίσθηση.

Προσπάθεια αναπαράστασης της αρχικής μορφής του κτιρίου, με αφαίρεση του τέταρτου ορόφου.

Σε ανάλογο ύψος κινούνταν και τα τμήματα πάνω από τις εισόδους, χωρίζοντας το κτίριο σε δύο ενότητες, που όμως η μία συμπλήρωνε την άλλη, ώστε να δώσουν το τελικό αποτέλεσμα. Στην κάτωψη το κτίριο χαρακτηριζόταν από πλήρη συμμετρία, όπως και στις όψεις του (εξαιρώντας φυσικά τη διαίρεση των εισόδων). Σύμφωνα με πληροφορίες εικάζεται ότι το κτίριο άρχισε να κτίζεται το 1880 περίπου, οι οικοδομικές εργασίες τελείωσαν περί το 1882 και οι διακοσμητικές περί το 1884 (η χρονολογία αυτή είναι αποτυπωμένη σε τοιχογραφία).¹⁵

Πιο αναλυτικά, στο υπόγειο ήταν βοηθητικοί χώροι, πιθανόν μαγειρεία και αποθηκευτικοί χώροι.

Κάτωψη υπογείου (με κόκκινο το αρχικό κτίριο)¹⁶.

¹² Σύλλογος Συμβολαιογράφων Αθηνών, ο.π., αρ.σ. 1314/ 27-11-1929.

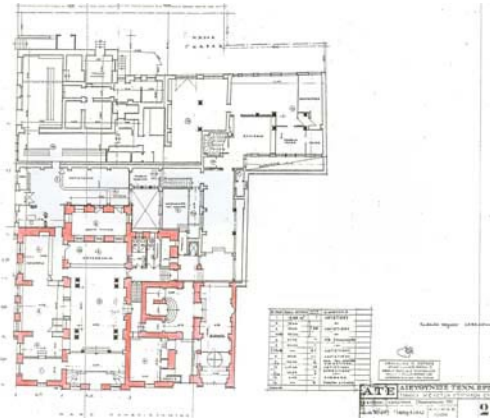
¹³ Χρύσανθος Χρήστου, ο.π., σ. 20.

¹⁴ Κ. Μπίρη, «Αί Αθήναι», Αθήνα 1960, σ. 165.

¹⁵ Χρύσανθος Χρήστου, ο.π., σ. 41.

¹⁶ Τεχνική Υπηρεσία Α.Τ.Ε.

Στο ισόγειο εκτελούνταν οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του Σερπιέρη.

Κάτοψη ισογείου (με κόκκινο το αρχικό κτίριο)¹⁷.

Η είσοδος ήταν αυτή που είναι και σήμερα για το κατάστημα της τράπεζας, ελαφρώς σε χαμηλότερη στάθμη από το δρόμο. Πολλά στοιχεία για το χώρο αυτό δεν έχουμε, καθώς έχει υποστεί έντονες αλλοιώσεις με την τοποθέτηση νέων χωρισμάτων, ψευδοροφών και νέων πατωμάτων, καθώς και με την κατάργηση αρχικών τοίχων.

Άποψη του ισογείου σήμερα.

Για λόγους απλότητας της περιγραφής και επειδή έτσι αναφέρεται και στα σχέδια των μηχανικών της θα θεωρήσουμε ότι το κτίριο αρχικά είχε τρία υπερκείμενα επίπεδα, εφόσον το γραφείο του Σερπιέρη, που καταλάμβανε το χώρο πάνω από τις καμάρες, αποτελούσε ένα ενδιάμεσο επίπεδο σε σχέση με τα δύο άλλα.

Στους χώρους του σπιτιού έμπαινε κανείς από μια μεγαλοπρεπή είσοδο στο πλάι¹⁸. Για να φτάσει εκεί περνούσε (με

¹⁷ Τεχνική Υπηρεσία Α.Τ.Ε.

¹⁸ Η είσοδος στο πλάι και όχι στην όψη είναι κάτι που εμφανίζεται έντονα επί της Πανεπιστημίου και σε άλλα κτίρια, όπως το Ιλίου Μέλαθρον, η κατοικία του Δ. Σούτζου-Κοραή και Πανεπιστημίου, και το σπίτι της οικογένειας Σερπιέρη επί της Εδ. Λω. Αυτό προκύπτει από τις κατόψεις των κτιρίων. (Βλ. Κ. Μπίρη «Αι Αθήνα», ό.π., σ. 211, Ιλίου Μέλαθρον). Αντίθετα αυτό δε συμβαίνει πουθενά επί της Βασιλίσσης Σοφίας. Δεν γνωρίζουμε αν αυτό οφείλεται σε κάποιο διάταγμα του Γεωργίου του Α', στο γεγονός ότι η Β. Σοφίας ήταν πιο εξοχική περιοχή τότε και τα σπίτια αυτά είχαν το χαρακτήρα έπαυλης, ή σε κάτι άλλο.

την άμαξά του) κάτω από μια μεγάλη καμάρα εν είδει στοάς που οδηγούσε στον κήπο και σε πιθανό χώρο στάθμευσης για τις άμαξες. Σταματούσε λοιπόν η άμαξα μπροστά στην είσοδο, κατέβαινε ο επισκέπτης και η άμαξα προχωρούσε προς τον κήπο, ενώ ο επισκέπτης αντίκρυζε τη βαριά ξύλινη πόρτα της εισόδου πλάτους 1.56 μ. και στη συνέχεια τη μνημειακή μαρμαρίνη σκάλα πλάτους 2.30 μ. που οδηγούσε στους χώρους υποδοχής.

Η είσοδος προς τον όροφο σήμερα.

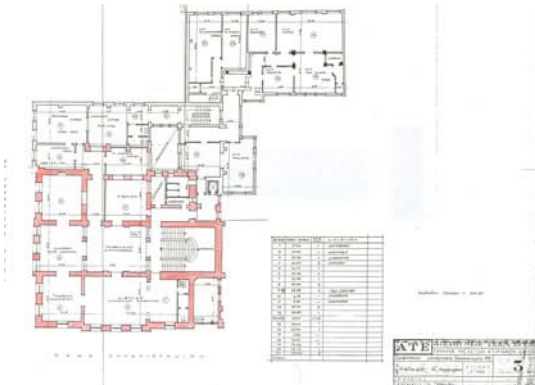
Η σκάλα σκεπαζόταν από γυάλινη σκεπή (αίθριο) στο τελείωμα του κτιρίου. Στη συνέχεια αντίκρυζε κανείς έναν μεγάλο προθάλαμο, ο οποίος περιμετρικά τονιζόταν από τον εσωτερικό εξώστη του επάνω ορόφου, αυτόν που θα ονομάζουμε τρίτο. Πρόκειται για έναν πραγματικά εντυπωσιακό χώρο μεγάλων διαστάσεων με έντονο το νεοκλασικό στοιχείο, όπως π.χ. με την ύπαρξη πεσσών στις γωνίες και στις εισόδους των περιμετρικά ευρισκόμενων αιθουσών.

Άποψη από τη σκάλα σήμερα.

Οι τρεις αίθουσες προς την Εδ. Λω είναι παρόμοιων διαστάσεων: Η μεσαία, για την οποία δεν έχουμε στοιχεία, η προς την οδό Πανεπιστημίου, η οποία ήταν σαλόνι και η προς τη Σταδίου, η οποία ήταν τραπεζαρία. Ο μεγάλος χώρος επί της Πανεπιστημίου, σε συνέχεια με το

σαλόνι, ήταν η αίθουσα χορού. Στο πίσω τμήμα προς τη Σταδίου ήταν οι βοηθητικοί χώροι που δεν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.¹⁹

Κάτοψη α' ορόφου (με κόκκινο το αρχικό κτίριο)²⁰.

Στο δεύτερο όροφο, μέχρι τον οποίο συνεχίζεται η μαρμάρινη σκάλα, συναντούσε κανείς το γραφείο του Σερπιέρη και μία αίθουσα που επικοινωνούσε με αυτό και είχε θέα προς την Ακαδημία και ίσως να ήταν η αίθουσα του μπιλιάρδου²¹.

Κάτοψη β' ορόφου (με κόκκινο το αρχικό κτίριο)²².

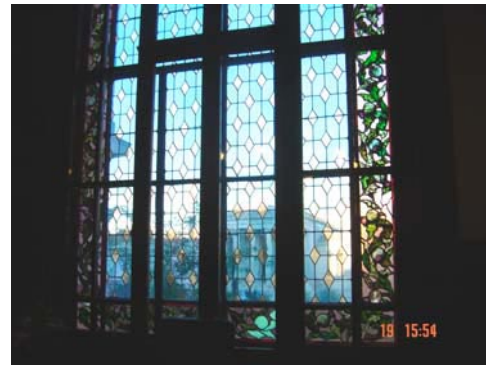
Το τζάκι στο γραφείο του Σερπιέρη.

¹⁹ Χρυσάνθος Χρήστου, σύμφωνα με την αφήγηση του απογόνου της οικογένειας Φερδινάνδου Παύλου Σερπιέρη, σ.78 κ.ε.

²⁰ Τεχνική Υπηρεσία Α.Τ.Ε.

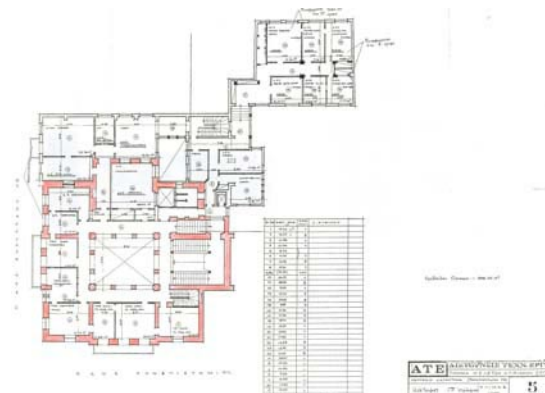
²¹ Χρυσάνθος Χρήστου, ο.π., σ. 93.

²² Τεχνική Υπηρεσία Α.Τ.Ε.

Η Ακαδημία από την «αίθουσα μπιλιάρδου».

Στο τρίτο επίπεδο η σκάλα παύει να είναι μνημειακή. Είναι ο όροφος όπου βρίσκονταν τα ιδιωτικά δωμάτια της οικογένειας.

Κάτοψη γ' ορόφου (με κόκκινο το αρχικό κτίριο)²³.

Για τον όροφο αυτό επίσης δεν έχουμε πολλά στοιχεία. Η περίπτωση του μοιάζει με αυτή του ισόγειου, έχουν καλυφτεί δάπεδα και τοιχογραφίες γύρω στο 1955.

Γραφείο επάνω από το γραφείο του Σερπιέρη. Ο επιχρωματισμός των τοίχων πιθανότατα έχει κρύψει αρχική τοιχογραφία.

Σίγουρα είχε και αυτός μεγάλη πολυτέλεια. Αυτό προκύπτει από την αποξήλωση του νεώτερου δαπέδου αίθουσας από κόντρα πλακέ, κάτω από το οποίο βρέθηκε το αρχικό ξύλινο, ενώ κάτω από τις νέες στρώσεις χρωμάτων των τοίχων βρέ-

²³ Τεχνική Υπηρεσία Α.Τ.Ε.

θηκε πολύ προσεγμένη τοιχογραφία, τέτοια που θα άρμοζε σε ένα υπνοδωμάτιο ή κοινόχρηστο χώρο των υπνοδωματίων, σε τόνους του γκρι-σιέλ και χωρίς ιδιαίτερο θέμα.

Η τοιχογραφία μετά την αποκάλυψη και τη συντήρηση.

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι μεταξύ του νέου και του αρχικού δαπέδου, βρέθηκαν φύλλα της Καθημερινής του 1953 και πούδρα, προκειμένου το τελευταίο να προστατευθεί.

Το αρχικό δάπεδο μετά την αποκάλυψη και τη συντήρησή²⁴.

Υποθέτουμε με μεγάλη βεβαιότητα, όπως προέκυψε από τη συζήτηση με την Αρχιτέκτονα Μηχανικό²⁵ που ασχολήθηκε με τη συντήρηση της προηγούμενης αίθουσας, ότι το ίδιο συμβαίνει και με τις άλλες αίθουσες του ορόφου, οι οποίες σήμερα δυστυχώς δεν έχουν την αρχική τους εικόνα, αλλά παραμένουν έντονα αλλοιωμένες. Το 1884 η έκταση του μεγάρου έφτανε μέχρι εδώ.

3. Προσθήκη τέταρτου ορόφου και μικρού οικήματος σε επαφή με το ισόγειο επί της Εδ. Λω. Σύμφωνα με φωτογραφίες του 1903²⁶ και του 1929²⁷, στο κτίριο φαίνεται να έχει προστεθεί και άλλος ένας όροφος πάνω από το χώρο του τρίτου. Η προσθήκη αυτή δεν είναι ξεκάθαρο πότε έγινε και για ποιο λόγο.

²⁴ Το δάπεδο αυτό αποτελείται από προκατασκευασμένες πλάκες συντεθειμένες από ξύλα διαφόρων τύπων και κοπής (πιθανώς από διαφορετικά τμήματα του κορμού του ίδιου δέντρου, ώστε να ισορροπούν οι πιθανές συστολοδιαστολές). Η τοποθέτησή τους ήταν τέτοια ώστε να δημιουργείται διακοσμητικό μοτίβο ορθογωνικού πλωχμού.

²⁵ κα. Βασιλική Παναγιωτοπούλου, Αρχιτέκτονα Μηχανικός της Διεύθυνσης Τεχνικών Έργων της ΑΤΕ., την οποία ευχαριστώ θερμά για την πολύτιμη βοήθειά της, τις πληροφορίες που μου έδωσε και τις συζητήσεις που είχαμε.

²⁶ Κώστας Μπίρης, "Αι Αθήναι", Αθήνα 1966, σ.241.

²⁷ Χρυσάνθος Χρήστου, ο.π., σ. 24.

Φωτογραφία του 1903, όπου ο τέταρτος όροφος ήδη υπάρχει²⁸.

Έγγραφο της Α.Τ.Ε. του 1968²⁹ αναφέρει ότι στο χώρο αυτό ήταν τα υπνοδωμάτια του προσωπικού. Είναι οπωσδήποτε μεταγενέστερη από το αρχικό κτίριο και σίγουρα δεν είχε προβλεφθεί, αφού οι μορφές της είναι πολύ πιο απλοποιημένες και εφόσον το γείσο του τρίτου ορόφου έχει διαμορφωθεί ως τελικό. Πρέπει να έγινε μεταξύ του 1890 και του 1903 περίπου, ενδεχομένως να την έκανε και ο ίδιος ο Σερπιέρης ακόμα και με αρχιτέκτονα και πάλι το Θεοφιλά.

Ακόμα έχει γίνει προσθήκη ισογείου ή και ισογείου με έναν όροφο κτίσματος προς τη μεριά του κήπου και επί της Εδ. Λω, άγνωστο για ποιο λόγο, που φαίνεται και στο συμβόλαιο του 1929³⁰ και πάνω από το οποίο έχει γίνει η προσθήκη των νέων ορόφων από την Α.Τ.Ε.

Άποψη επί της Εδ. Λω σήμερα.

4. 1929-Αγροτική τράπεζα: Το 1929 το Μέγαρο Σερπιέρη αγοράστηκε από την Αγροτική Τράπεζα. Μέσα από την έρευνα που έκανα έχω εντοπίσει τις πιο σημαντικές από τις μετέπειτα επεμβάσεις, με βάση τις πληροφορίες που είχαμε στη διάθεσή μας.

4α. 1933: Διάνοιξη ισογείου και πρώτη προσθήκη από την Α.Τ.Ε., σε συνέχεια της αρχικής, πάνω από το δεύτερο όροφο³¹ (γραφείο Σερπιέρη). Για τη διάνοιξη χρησιμοποιήθηκαν τέσσερις δίδυμες κολώνες από σπλισμένο σκυρόδεμα, σε αντικατάσταση δύο πέτρινων τοίχων.

²⁸ Κώστας Μπίρης, ό.π., σ. 241.

²⁹ ΥΠ.Π.Ο., ο.π., σημείωμα της ΑΤΕ, 18/1/1968.

³⁰ Σ. Σ.Α., ο.π.

³¹ ΥΠ.Π.Ο., ο.π.

Άποψη του ισόγειου σήμερα.

Το γεγονός αυτό γίνεται καταρχήν αντιληπτό από αντιπαραβολή των κατόψεων - στις οποίες οι τοίχοι υπάρχουν στους παραπάνω ορόφους - και από έγγραφο της Α.Τ.Ε. της 18.1.1968 που αναφέρει συνοπτικά το ιστορικό των επεμβάσεων. Τότε, το ο.σ.³² ήταν στα πρώτα στάδια εφαρμογής του στην Ελλάδα (γύρω στο 1930).

4β. 1936-7: Δεύτερη προσθήκη με τη μορφή επέκτασης³³. Τότε πρέπει να χτίστηκε η προσθήκη πίσω από το κτίριο, σε επαφή με αυτό και ύψος πέντε ορόφων. Η Α.Τ.Ε. έχτισε τότε μέχρι τα όρια του αρχικού οικοπέδου, γι' αυτό η προσθήκη έχει αυτή την κάπως περιέργη κάτοψη. Στην όψη της επί της Εδ.Λω έγινε πλήρης απομίμηση των μορφολογικών στοιχείων του αρχικού, ενώ στην πλαινή πλευρά αυτό δεν τηρήθηκε.

4γ. 1955: Αγορά δεύτερου οικοπέδου επί της Εδ. Λω, μαζί με το κτίσμα³⁴. Όπως προκύπτει από το συμβόλαιο του 1929, το κτίσμα επί της Εδ.Λω ανήκε επίσης στην οικογένεια Σερπιέρη. Η αγορά έγινε με σκοπό την επέκταση και την ίδια χρονιά (ή λίγο πριν) έγινε διαρρύθμιση αιθουσών, τοποθέτηση νέων δαπέδων (με αντικατάσταση ή κάλυψη των αρχικών), και ηλεκτρικές εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα να παραμείνει ίδιο μόνο το γραφείο του διοικητή και του υποδιοικητή με μικρές προσθήκες³⁵. Μάλλον τότε οικοδομήθηκε και το ισόγειο τμήμα που ενώνει το κτίριο με το σπίτι επί της Εδ. Λω.

Το ισόγειο τμήμα που συνδέει την Τράπεζα με το σπίτι επί της Εδ. Λω.

³² Στο εξής για λόγους συντομίας, το οπλισμένο σκυρόδεμα θα αναφέρεται με τη σθνοτομογραφία ο.σ.

³³ ΥΠ.ΠΟ., ο.π.

³⁴ ΥΠ.ΠΟ., ό.π.

Τοπογραφικό Σχέδιο, Τεχνική Υπηρεσία Α.Τ.Ε.

³⁵ ΥΠ.ΠΟ., ο.π.

4δ. 1966 - 1974: Προκήρυξη αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για ανέγερση νέου κτιρίου. Το 1966 περίπου³⁶ προκηρύχθηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την ανέγερση μοντέρνου κτιρίου στη θέση του παλιού. Ας μην ξεχνάμε ότι αυτός ήταν και ο πρωταρχικός στόχος της αγοράς του 1929³⁷. Το 1967 με αλληπάλληλα έγγραφα³⁸ δίνεται η εντολή της καταγραφής, από την Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, των διακοσμητικών στοιχείων που θα μπορούσαν να μεταφερθούν, ώστε να χρησιμοποιηθούν αλλού, εν όψει της επικείμενης κατεδάφισης. Από τα απαντητικά έγγραφα της Εφόρου κας Φατούρου, φαίνεται ξεκάθαρα η αντίρρησή της και η ανησυχία της για την τύχη του κτιρίου³⁹. Με απόφαση της 31ης Μαΐου 1967 χαρακτηρίζεται διατηρητέο⁴⁰. Το θέμα της κατεδάφισης λήγει προσωρινά. Με απόφαση της 9ης Απριλίου 1970 το κτίριο αποκαταρίζεται και δίνεται εντολή για άμεση κατεδάφιση⁴¹. Τελικά το κτίριο διασώζεται και χαρακτηρίζεται εκ νέου στις 11 Νοεμβρίου 1974⁴². Δεν είναι γνωστό αν όλη εκείνη την περίοδο αβεβαιότητας για την τύχη του, το κτίριο υπέστη φθορές και αλλοιώσεις.

4ε. 1975: Ανακαίνιση όψεων⁴³. Δόθηκε στο κτίριο πιο

³⁶ Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ.πρωτ. 46/ 17.1.1967.

³⁷ ΣΣΑ, ο.π.

³⁸ Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Διεύθυνση Αρχαιοτήτων, έγγραφο αρ.πρωτ. 8172/ 18.11.1969,

Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ. πρωτ. 90/ 31.1.1970,

Α.Τ.Ε., Διεύθυνσις Τεχνικών Υπηρεσιών, έγγραφο αρ.πρωτ. 804/ 12.6.1970,

Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ.πρωτ. 417/ 16.6.1970,

Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Διεύθυνση Αρχαιοτήτων, έγγραφο αρ.πρωτ. 12403/6.7.1970.

³⁹ Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ. πρωτ. 90/ 31.1.1970.

⁴⁰ ΥΠ.ΠΟ., σημείωμα της κας Φατούρου προς τον κο. Μαρινάτο, 12/3/ 1969.

⁴¹ Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Διεύθυνση Αρχαιοτήτων, έγγραφο αρ.πρωτ. 8172/ 18.11.1969.

⁴² ΥΠ.ΠΟ., Κ.Α.Σ, αριθμ. απόφασης 27/ 11.11.74.

Ο χαρακτηρισμός έγινε με βάση το έγγραφο 40/ 4.11.74 έγγραφο της Α.Τ.Ε. και το 863/ 5.11.74 έγγραφο της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων. Τα έγγραφα συνηγορούσαν υπέρ του χαρακτηρισμού. Παραμένει άγνωστο τι άλλαξε στο μεσοδιάστημα και η Τράπεζα ζήτησε τελικά το χαρακτηρισμό του κτιρίου ως διατηρητέου.

⁴³ Α.Τ.Ε., Διεύθυνσις Τεχνικών Υπηρεσιών, έγγραφο αρ.πρωτ. 252/ 13.5.1975,

Α.Τ.Ε., Διεύθυνσις Τεχνικών Υπηρεσιών, έγγραφο αρ.πρωτ. 415/ 13.8.1975,

Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ. πρωτ. 877/ 27.8.1975,

Α.Τ.Ε., Διεύθυνσις Τεχνικών Υπηρεσιών, έγγραφο αρ.πρωτ. 494/ 20.9.1975,

Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ. πρωτ. 1031/ 2.10.1975,

ανοιχτή απόχρωση και αφαιρέθηκαν από τις όψεις τα σώματα κλιματισμού. Μάλιστα, όντας το κτίριο πλέον χαρακτηρισμένο ως διατηρητέο και έχοντας διαφύγει πλέον από τον κίνδυνο, στην Α.Τ.Ε. επιβλήθηκαν αυστηρότατοι όροι ανακαίνισης, μέσα από μαραθώνιο εγγράφων.

4στ. 1979: *Αποκάλυψη τοιχογραφιών*⁴⁴. Λόγω της τοποθέτησης και αλλαγής καλωδίων τηλεφώνου, αποκαλύφθηκαν οι τοιχογραφίες του πρώτου ορόφου που είχαν καλυφτεί επί Μεταξά. Το θέμα προκάλεσε έντονο ενδιαφέρον και γράφτηκε και σε εφημερίδες της εποχής. Οι τοιχογραφίες αποκαταστάθηκαν στη σημερινή τους μορφή.

4ζ. 2001 - 2002: *Επισκευές συντήρησης, ανακαίνιση όψεων*⁴⁵. Το 2001 το κτίριο βιάστηκε σε μια υπόλευκη απόχρωση, η οποία φαίνεται ότι πλησιάζει πάρα πολύ στην αρχική. Η επιλογή του χρώματος έγινε με τη συνεργασία του ΥΠ.Π.Ο., του Καθηγητή του Ε.Μ.Π. και του Προκοπίου και της Τεχνικής Υπηρεσίας της Α.Τ.Ε. Επίσης έγιναν εργασίες συντήρησης σε αρκετές αίθουσες. Τον Ιούλιο του 2002 προκλήθηκαν σημαντικές φθορές στην περιοχή του κεντρικού κλιμακοστασίου από καταιγίδα, λόγω της οποίας έσπασε η γυάλινη οροφή και μπήκαν νερά στο εσωτερικό, οι οποίες αποκαταστάθηκαν.

Β' ΜΕΡΟΣ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ

2.1. Σκοπιμότητα αποκατάστασης- γενικά κριτήρια

Η συντήρηση και η αποκατάσταση του κτιρίου αυτού δεν ήταν κάτι που αποφασίστηκε και έγινε μία χρονική στιγμή, αλλά υπήρξε διαρκής, από τη στιγμή της αγοράς του μέχρι σήμερα, για διαφορετικούς -κάθε φορά- λόγους. Η λειτουργία του ως κτίριο γραφείων και συναλλαγών επέβαλε διαρκείς τροποποιήσεις στους χώρους, αλλαγές στη διαρρύθμιση και επεκτάσεις. Έτσι μπορεί να πει κανείς ότι - ειδικά τα χρόνια που δεν ήταν διατηρητέο- ο σεβασμός στον αρχικό χαρακτήρα του μεγάρου ήταν κάτι που εξαρτιόταν αποκλειστικά από τις εκάστοτε διοικήσεις της Α.Τ.Ε., τους υπεύθυνους μηχανικούς, και γενικότερα από το προσωπικό της τράπεζας, ή ακόμα και τους απλούς τεχνίτες που αναλάμβαναν διάφορες εργασίες. Δεν υπάρχει δηλαδή μία ενιαία αντίληψη στις διάφορες επεμβάσεις.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αίθουσας του τρίτου ορόφου, όπου όταν κατά τις πρόσφατες εργασίες αποφασίστηκε η αντικατάσταση του κόντρα πλακέ πατώματος, αποκαλύφθηκε το αρχικό ξύλινο πάτωμα, πάνω από το οποίο είχαν τοποθετηθεί φύλλα εφημερίδας του 1953 Α.Τ.Ε., Διεύθυνσις Τεχνικών Υπηρεσιών, έγγραφο αρ.πρωτ. 627/30.10.1975,

Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ. πρωτ. 1266/ 14.11.1975.

⁴⁴Χρυσάνθος Χρήστου, ο.π., σ.13.

⁴⁵Κος Μάνος Μπίρης, Καθηγητής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων.

και πούδρα, ώστε να προστατευθεί από την προσθήκη του νέου⁴⁶. Υποθέτουμε ότι αυτό ήταν πρωτοβουλία κάποιου τεχνίτη στον οποίο ανετέθη η κατασκευή νέου πατώματος.

Οι επεμβάσεις κατά τα πρώτα χρόνια και κυρίως μεταξύ 1930-1955 υπήρξαν πολύ καταστρεπτικές και αλλοιωτικές για το κτίριο. Παρόλ' αυτά έγινε πιστή αντιγραφή στην όψη, κάθε λεπτομέρειας, π.χ. κιγκλιδώματα, φουρούσια κ.ά.

Έπάνω το αρχικό μπαλκόνι και κάτω το μπαλκόνι της προσθήκης του 1933, σε πλήρη απομίμηση του αρχικού.

Όπως είδαμε το κτίριο αγοράστηκε με σκοπό να ανεγερθεί νέο⁴⁷. Έτσι οι επεμβάσεις (που ίσως να θεωρούνταν τότε προσωρινές μέχρι την κατεδάφιση μετά από αρκετά χρόνια) αγνόησαν εντελώς την αξία του κτιρίου εσωτερικά και εξωτερικά και έγιναν ώστε να καλύπτουν τις τρέχουσες κάθε φορά ανάγκες της τράπεζας.

Στο μεσοδιάστημα 1955-1966 δεν υπάρχουν πολύ εντυπωσιακές αλλαγές, μάλλον λόγω της αναμονής της ανέγερσης του νέου κτιρίου.

Από τη δεύτερη κήρυξη του και έπειτα, αρχικά υπήρχε δυσφορία από την πλευρά της Α.Τ.Ε. για την εξέλιξη των πραγμάτων και οι επεμβάσεις έγιναν προσεκτικά μόνο λόγω των αυστηρών όρων από τη μεριά των αρμόδιων φορέων κάθε φορά⁴⁸.

Αυτό συνέβαινε περισσότερο τα πρώτα χρόνια της κήρυξής του. Από τη στιγμή της αποκάλυψης των τοιχογραφιών και όσο τα χρόνια περνούσαν, γινόταν όλο και πιο ουσιαστική συνείδηση όλων των εμπλεκόμενων η σημασία του κτιρίου από πολλές απόψεις.

Σήμερα πιστεύουμε ότι τα κριτήρια είναι καλύτερα από κάθε άλλη φορά και οι προθέσεις αγνές αλλά και με καλύτερη γνώση της πορείας του κτιρίου στο χρόνο.

⁴⁶Κα Βασιλική Παναγιωτοπούλου, ό.π.

⁴⁷ΣΣΑ, ο.π.

⁴⁸ΥΠ.Π.Ο, ο.π.

2.2. Έρευνα - Τεκμηρίωση. Η δυνατότητα βέβαιης αναπαράστασης

Το σημερινό πρόβλημα έγκειται στον εντοπισμό του τι είναι αυθεντικό και τι όχι, αφού οι κατά καιρούς επεμβάσεις δεν καταγράφηκαν -σχεδόν στο σύνολό τους-, και είναι διακριτές μόνο με έμμεσες μεθόδους. Έτσι από τις κατόψεις, τα πάχη των τοίχων είναι ένα σημαντικό στοιχείο διαχωρισμού του παλιού από το καινούριο. Η συμμετρία του αρχικού κτιρίου βοηθά επίσης σημαντικά. Υπάρχουν κάποιες φωτογραφίες έως το 1929⁴⁹ και μια αεροφωτογραφία του 1932⁵⁰, οι οποίες δίνουν πληροφορίες.

Αεροφωτογραφία του 1932.

Διαπιστώνουμε ότι στην πίσω πλευρά του κτιρίου υπήρχε εξώστης προς τον κήπο, σε όλο το ύψος, ο οποίος ήταν ανοιχτός στον πρώτο όροφο. Δυστυχώς οι φωτογραφίες που υπάρχουν δεν είναι πάρα πολλές, αφού οι φωτογραφικοί φακοί της εποχής στρέφονταν στην απέναντι πλευρά του δρόμου, το Πανεπιστήμιο και την Ακαδημία. Άλλωστε εκείνη την εποχή υπήρχαν άμπολλα εντυπωσιακά κτίρια στην περιοχή.

Πληροφορίες μπορεί να πάρει κανείς από τα παλιά συμβόλαια, στα οποία φαίνεται τι ακριβώς αγοράστηκε.

Όσον αφορά στο εσωτερικό, η μοναδική άμεση πηγή για το πώς ήταν αρχικά το κτίριο, είναι οι φωτογραφίες από το οικογενειακό λεύκωμα της οικογένειας. Έμμεσα μπορεί η αλήθεια να προσεγγιστεί από την απόξεση των τοίχων και από την αποξήλωση των νέων δάπεδων και των ψευδοροφών, ώστε να διαπιστωθεί αν υπάρχουν τεκμήρια της αρχικής κατάστασης και σε ποιο βαθμό.

2.3. Απώλεια τεκμηρίων κατά την επέμβαση

Είναι σίγουρο ότι έχουν χαθεί τεκμήρια κατά την επέμβαση, κυρίως διακοσμητικά στοιχεία, πατώματα, τοιχογραφίες, έπιπλα, παραθυρόφυλλα και γενικά τα πιο ευαίσθητα

⁴⁹Κ. Μπίρης, "Αι Αθήναι", ό.π., σ. 241.

⁵⁰Ι. Τραυλλός, "Νεοκλασική Αρχιτεκτονική της Ελλάδος", εκδ. Εμπορικής Τραπεζής, Αθήνα 1967, σ. 41.

στοιχεία. Άλλωστε η αγορά του κτιρίου από την Α.Τ.Ε. συνδέθηκε με την ίδρυσή της, σημαντικό γεγονός της εποχής και η οποία θέλησε να βάλει τη δική της σφραγίδα στο κτίριο. Έτσι τοποθετήθηκαν νέες σιδεριές, σιδερένια πόρτα στην καμάρα επί της Πανεπιστημίου με τα αρχικά Α.Τ.Ε., χαράχθηκαν τα γείσα στις εισόδους του καταστήματος με το όνομα της τράπεζας, και πετάχθηκαν κάποιες παλιές πόρτες⁵¹.

Πόρτα επί της Πανεπιστημίου που έκλεισε τις καμάρες.

Πόρτα επί της Εδ. Λω.

2.4. Απώλεια σημαντικών ιστορικών φάσεων

Δεν έχουν απολεσθεί ιστορικές φάσεις στην περίπτωση του μεγάρου Σερπιέρη. Υπήρξε αρχικά η κατοικία και το κέντρο των επιχειρηματικών και τραπεζιτικών δραστηριοτήτων της οικογένειας όπως το περιγράψαμε, και μία δεύτερη σημαντική φάση ήταν η σύνδεσή του με την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας.

⁵¹ΣΣΑ, ο.π., στην πλευρά επί της Εδ. Λω υπήρχε βαριά σιδερένια πόρτα από την οποία θα επιτρεπόταν στους υπαλλήλους να μπαίνουν με τα αυτοκίνητά τους. Στη θέση αυτή σήμερα βρίσκεται μια νέα.

2.5. Αναστρεψιμότητα επέμβασης

Πιστεύουμε ότι σε επίπεδο διακόσμησης και εσωτερικής διαρρύθμισης, στο μεγαλύτερο κομμάτι της η επέμβαση είναι θεωρητικά αναστρέψιμη. Το κύριο μη αναστρέψιμο σημείο είναι οι κολώνες από οπλισμένο σκυρόδεμα στο ισόγειο. Αντίθετα η προσθήκη των ορόφων, επάνω και στο πλάι, θα μπορούσε να είναι αντικείμενο ειδικής μελέτης κατά πόσο είναι αναστρέψιμη και σε ποιο βαθμό. Θα πρέπει δηλαδή να λάβουμε υπ' όψιν ότι το κτίριο έχει ισορροπήσει για πολλά χρόνια σύμφωνα με ένα νέο σύστημα. Έτσι η αφαίρεση φορτίων και πλαϊνών στηριγμάτων και η δημιουργία κραδασμών κατά την πιθανή κατεδάφιση αυτών σε κάθε περίπτωση θέλει μεγάλη προσοχή και πολλές επιφυλάξεις.

2.6. Διαχωρισμός νέων προσθηκών. Ποσοστιαία και ποιοτική σχέση παλαιού-νέου

Όπως αναφέρεται και προηγούμενα, οι νέες προσθήκες είναι ποιοτικά διαφοροποιημένες, όχι βέβαια για να μην μπλέκονται με το αρχικό, αλλά για λόγους ευκολίας. Ποσοτικά αποτελούν ένα πενήντα τοις εκατό του συνολικού όγκου, δηλαδή είναι πολύ επιβαρυντικές της εικόνας του αρχικού κτιρίου.

2.7. Στατική - κατασκευαστική επιβάρυνση του ιστορικού τμήματος από τις νέες επεμβάσεις

Λόγω τόσο της ποσότητας, όσο και των τρόπων επέμβασης (συμπαγείς προσθήκες από οπλισμένο σκυρόδεμα), σαφώς το ιστορικό τμήμα είναι πολύ επιβαρυνμένο. Πιστεύουμε ότι αυτό γίνεται κυρίως λόγω της αβεβαιότητας της συμπεριφοράς του αρχικού κτιρίου σε σχέση με τη διπλανή προσθήκη από οπλισμένο σκυρόδεμα που έχει διαφορετικό συντελεστή ακαμψίας και που έγινε χωρίς αρμό. Ας φανταστούμε δηλαδή το αρχικό τριώροφο κτίριο με πλήρη συμμετρία και ελεύθερο ολόγυρα, σε σχέση με το σημερινό, που αποτελεί ένα σύνολο δύο παλιών πέτρινων κτιρίων, διαφορετικού ύψους, και πολλών προσθηκών από ο.σ. ενδιάμεσα, και επάνω στα δύο κτίρια, ώστε να δημιουργηθεί ένα νέο που η έκτασή του διαφοροποιείται κατ' όροφο και συμπεριφέρεται σαν ένα πλέον. Σ' όλα αυτά ας προστεθεί η δημιουργία κουβουκλίου ανελκυστήρα, μεγάλης μάζας συγκεντρωμένης σημειακά σε σχέση με το υπόλοιπο. Μπορούμε να πούμε -σαν πρώτη εκτίμηση και με κάθε επιφύλαξη (μόνο μία αναλυτική μελέτη θα μπορούσε να δώσει σαφή αποτελέσματα)- ότι πιθανόν η ιστορική κατασκευή να κινδυνεύει από μία σοβαρή σεισμική δράση.

2.8. Αισθητική θεώρηση του τελικού αποτελέσματος

Για να γίνει μια σωστή αισθητική θεώρηση του τελικού αποτελέσματος, πρέπει να έχουμε πάντα στο μυαλό μας το μέγαρο στην αρχική του μορφή, πλαισιωμένο από νεοκλασικά κτίρια, σημαντικά ή μη, στο μισό όγκο από αυτόν που το βλέπουμε σήμερα και περιτριγυρισμένο από ένα μεγάλο κήπο, που σήμερα έχει καταληφθεί από νέες κατασκευές.

Άποψη του κήπου⁵².

Υπό αυτή την οπτική, η σημερινή εικόνα είναι μάλλον απογοητευτική και θλιβερή για ένα αρχοντικό του 1880 με μοναδική καλλιτεχνική αξία και μεγάλη επιμέλεια κατασκευής, με έμφαση στη λεπτομέρεια. Κατά την άποψή μας μεγάλο μειονέκτημα αποτελεί η απώλεια της πίσω όψης με το σκεπαστό εξώστη, όπως φαίνεται σε παλιές φωτογραφίες, γιατί το κτίριο έχει χάσει τη συνολική και αυτοτελή του εικόνα.

Από την άλλη, το γεγονός της ιδιοκτησίας του από μια τράπεζα δίνει την οικονομική δυνατότητα για προσεγγμένη συντήρηση, εφόσον υπάρχει η διάθεση, και έτσι συγκριτικά με την τύχη άλλων αρχοντικών της ίδιας εποχής που καταρρέουν, η τύχη του είναι πολύ καλύτερη και η εμφάνισή του σχετικά αξιοπρεπής.

Το μέγαρο συνθλίβεται από τα κτίρια που το περιβάλλουν.

2.9. Χρηστική άποψη - επαναχρησιμοποίηση και συναφείς νέες λειτουργικές κατασκευές

Το κτίριο αυτό σχεδιάστηκε για δύο διαφορετικές χρή-

⁵² Χρυσάνθος Χρήστου, ό.π., σ. 27.

σεις, ως επιχείρηση και ως κατοικία⁵³. Σήμερα το ισόγειο χρησιμοποιείται για τον ίδιο ακριβώς σκοπό, αυτόν των τραπεζιτικών συναλλαγών με άλλη μορφή όμως πλέον. Τα υπερκείμενα επίπεδα που ήταν χώροι υποδοχής, γραφείων, κοινωνικής συναναστροφής και υπνοδωμάτια, τώρα χρησιμοποιούνται ως γραφεία, αίθουσες συνελεύσεων, ή και αποθηκευτικοί χώροι. Μπορούμε να πούμε ότι η χρήση είναι κάπως σχετική με την αρχική, λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι ο Σερπιέρης ήταν επιχειρηματίας και ότι το σπίτι του ήταν ένα μέσο ενίσχυσης των δραστηριοτήτων του. Το μελανό σημείο ως προς τη χρήση είναι ότι η λειτουργία των κεντρικών γραφείων στο κτίριο έκανε απαραίτητες τις προσθήκες και τις αλλαγές στη διαρρύθμιση, ενώ ταυτόχρονα η φθορά από τη συνεχή χρήση και από την καθημερινή παρουσία τόσων ανθρώπων, έστω και υπαλλήλων είναι μεγάλη και ταχύτατη. Κατά την πρώτη επίσκεψη στο κτίριο ένα απόγευμα, μετά το σχόλασμα των υπαλλήλων, διαπίστωσαμε ότι ο χώρος ασφυκτιούσε από τη μυρωδιά του καπνού, στις αίθουσες εκείνες των οποίων οι τοιχογραφίες και οι οροφολογίες είναι εξαιρετικής ποιότητας και χρήζουν υψηλής προστασίας. Υποθέτουμε ότι αυτό συμβαίνει καθημερινά. Αναρωτιέται κανείς κατά πόσο π.χ. τα φωτοτυπικά μηχανήματα μιας τράπεζας έχουν θέση στην περίμετρο του εξώστη πάνω από τη μεγάλη σάλα, ενός χώρου που δημιουργήθηκε για να εντυπωσιάζει τον επισκέπτη και να τον υποδέχεται μετά την άνοδό του από τη μεγαλοπρεπή μαρμάρινη σκάλα.

Ο περιμετρικός εξώστης επάνω από τη σάλα υποδοχής του α' ορόφου, σήμερα.

Μπορούμε να κάνουμε μια αναδρομή στο χρόνο και να φανταστούμε το κτίριο στην τότε χρήση του την εποχή εκείνη, όπου στη σάλα σίγουρα λάμβαναν χώρα λαμπρές δεξιώσεις και χοροί.

Κατά την άποψή μας το θέμα της προστασίας και της χρήσης δεν μπορεί να περιορίζεται στον πρώτο και δεύτερο όροφο, αλλά να αντιμετωπίζεται όλο το παλιό κτίριο σαν μοναδικής καλλιτεχνικής αλλά και ιστορικής σημασίας, αφού συνδέεται με ένα σημαντικό κομμάτι της νεότερης ιστορίας, ακόμα κι αν ο Σερπιέρης σίγουρα δεν υπήρξε πολύ συμπαθής

⁵³ Ανάλογο παράδειγμα αποτελεί το κτίριο Αθηνόγενους, το οποίο επίσης στέγαζε τόσο τις τραπεζιτικές δραστηριότητες όσο και την ιδιωτική και κοινωνική ζωή του ιδιοκτήτη.

πρόσωπο για τους περισσότερους.

Άποψη του εξώστη σήμερα.

2.10. Διδακτική άποψη

Ο τρόπος επέμβασης στο μέγαρο Σερπιέρη δεν μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση και να χρησιμοποιηθεί για διδακτικούς σκοπούς. Αυτό λόγω των ασυντόνιστων και σε μεγάλο βαθμό τυχαίων διαδικασιών που ακολουθήθηκαν με συνέπεια ένα τυχαίο αποτέλεσμα που θα μπορούσε να είναι και χειρότερο σύμφωνα με τις αρχικές προθέσεις της τράπεζας και το οποίο θέλει μεγάλη προσπάθεια για να διορθωθεί.

2.11. Γενική ποιοτική στάθμη των μεθόδων επέμβασης

Η ποιοτική στάθμη των μεθόδων επέμβασης δεν είναι ενιαία, όπως δεν είναι ενιαία και η λογική της συντήρησης που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια των ετών 1929 έως σήμερα. Υπάρχουν επεμβάσεις που τήρησαν πολύ αυστηρά κριτήρια, όπως για παράδειγμα αυτές του 1975. Στην περίπτωση αυτή η μεγάλη προσοχή οφείλεται στην αυστηρότητα του ΥΠ.ΠΟ. και όχι τόσο στις προθέσεις της Α.Τ.Ε., η οποία αρχικά πρότεινε βάνιμο των όψεων με πλαστικό, τρίψιμο των μαρμάρων και αντικατάσταση των ξύλινων ρολλών με πλαστικά.⁵⁴ Συναντάμε λοιπόν τη λογική μιας επιχείρησης που μάλλον δυσανασχετεί υπό τις οδηγίες του ΥΠ.ΠΟ. που μιλά για βάνιμο με υδροχρώματα, καθαρισμό μαρμάρων «δι' απλού ύδατος», και αντικατάσταση των ξύλινων ρολλών με τα αρχικά τους, καθώς και μετακίνηση των σωμάτων κλιματισμού από την όψη⁵⁵.

Αντίθετα παλιότερα υπήρχε μεγαλύτερη ευκολία στις επεμβάσεις-ιδίως δηλαδή πριν το χαρακτηρισμό- και άγνοια,

⁵⁴ ΑΤΕ, Διεύθυνσις Τεχνικών Υπηρεσιών, έγγραφο αρ.πρωτ. 445/25.8.1975.

⁵⁵ Γενική Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, έγγραφο αρ.πρωτ. 1266/14.11.1975.

ίως, της σημασίας των κάθε είδους προσθηκών, αλλαγών και παρεμβάσεων γενικότερα. Για παράδειγμα επί Μεταξά οι εσωτερικοί τοίχοι του κτιρίου βιάστηκαν με ελαιοχρώματα και καλύφθηκαν οι τοιχογραφίες⁵⁶.

Πιστεύουμε πως το θέμα της στάθμης των επεμβάσεων οφείλεται βασικά σε δύο παράγοντες- εκτός βέβαια από την αυστηρότητα που επιδεικνύει το ΥΠ.ΠΟ. - στην παιδεία και αντίληψη των υπεύθυνων μηχανικών της τεχνικής υπηρεσίας της Α.Τ.Ε. και στη διάθεση και την αντίληψη των εκάστοτε διοικήσεων.

Έτσι, ενώ παλαιότερα υπήρχαν διχογνωμίες, ευτυχώς οι σημερινές επεμβάσεις τηρούν υψηλό επίπεδο ποιότητας και γίνονται με σεβασμό στο χαρακτήρα του κτιρίου, πράγμα που οφείλεται στη συνεργασία της Διοίκησης με τους εξειδικευμένους Τεχνικούς της Διεύθυνσης Τεχνικών Έργων της Α.Τ.Ε.

2.12. Περιβαλλοντική ένταξη

Το κτίριο είναι σε προνομιούχο θέση, απέναντι από την αθηναϊκή τριλογία και θα μπορούσε να πει κανείς ότι περιβαλλοντικά προστατεύεται έμμεσα, τουλάχιστον από την πλευρά της οδού Πανεπιστημίου. Έχει αρκετό χώρο, ώστε να αναδεικνύεται η όψη του. Από τις άλλες τρεις πλευρές το κτίριο συνθλίβεται από τα διπλανά ή τις προσθήκες και χάνει την κλίμακά του. Έχει χάσει πλέον τα κτίρια συνοδείας. Επίσης είναι σημαντικό να σκεφτούμε ότι το κτίριο θα λειτουργούσε καλύτερα μέσα στο αρχικό του περιβάλλον, το μεγάλο κήπο έκτασης όσο και η κάτοψη του μεγάρου και μέσα σε ένα νεοκλασικό περιβάλλον σε όλες τις πλευρές. Το πιο αρνητικό σημείο στο θέμα του μεγάρου και της περιοχής γύρω από αυτό είναι η ύπαρξη των γειτονικών γυάλινων κτιρίων επί της Πανεπιστημίου τα οποία αποτελούν μια μάλλον καταθλιπτική παρουσία στην περιοχή.

2.13. Δημοσιεύσεις

Στοιχεία για το Μέγαρο όσον αφορά στην ανοικοδόμησή του αναφέρονται στο βιβλίο του Κ. Η. Μπίρη «Αι Αθήναι», Αθήνα 1966, σ. 175. Η καρτέλλα ΙΡCE αναφέρει ως βιβλιογραφία το βιβλίο του κ. Σ. Κυδωνιάτη «Η Ελληνική Αρχιτεκτονική Αναγέννησις και η κακοποίησης», Αθήνα 1981, σ.14 και σ. 47. Αναφορά στο Μέγαρο Σερπιέρη γίνεται και στο βιβλίο του κ. Σ. Κυδωνιάτη «Αθήναι, παρελθόν και μέλλον», Αθήνα 1985, σ.194, η οποία όμως δεν είναι απόλυτα ακριβής.

Γενικά δεν έχουν γίνει δημοσιεύσεις για τις διάφορες επεμβάσεις, παρά μόνο όταν αποκαλύφθηκαν οι τοιχογραφίες του πρώτου ορόφου το 1979 και έγιναν δημοσιεύσεις σε εφημερίδες της εποχής⁵⁷. Επίσης έχει κυκλοφορήσει από

⁵⁶Χρύσανθος Χρήστου, ο.π., σ. 13.

⁵⁷Χρύσανθος Χρήστου, ο.π., σ. 13.

την Αγροτική τράπεζα, βιβλίο για το μέγαρο Σερπιέρη με συγγραφέα τον κ. Χρύσανθο Χρήστου, Ακαδημαϊκό και Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο «Το αρχοντικό της Αγροτικής τράπεζας». Τον Ιούλιο του 2004 παρουσιάστηκε στο Ε.Μ.Π. η διδακτορική διατριβή του κ. Νικολάου Θανόπουλου, Δρα. Πολιτικού Μηχανικού, με θέμα «Τα Αθηναϊκά μνημειακά κτήρια του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου} αι. με διερεύνηση της κατασκευαστικής και στατικής μεθοδολογίας (1834-1916)», όπου συμπεριλαμβάνεται και το Μέγαρο Σερπιέρη.

Γ' ΜΕΡΟΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συλλογή στοιχείων σχετικών με το κτίριο βασίστηκε στην επί τόπου έρευνα, στην έρευνα συμβολαιογραφικών αρχείων, των αρχείων του ΥΠ.ΠΟ., στην έρευνα μέσω της Τεχνικής Υπηρεσίας της Α.Τ.Ε. (οι ευχαριστίες προς την κα Βασιλική Παναγιωτοπούλου, Αρχιτέκτονα Μηχανικό της Διεύθυνσης Τεχνικών Έργων της Α.Τ.Ε. είναι δεδομένες), αλλά και στην έρευνα και κριτική θεώρηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, η οποία άλλοτε αποδείχτηκε απόλυτα ακριβής και άλλοτε όχι και τόσο, με στοιχεία που μέσα από τη συστηματική έρευνα των δεδομένων αποδείχτηκαν σε κάποιες περιπτώσεις αναληθή. Από την ανάλυση, που προηγήθηκε, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

- Το κτίριο αρχικά ήταν ισόγειο με δύο ορόφους και με πλαϊνή είσοδο στην αυλή, η οποία διαμορφωνόταν με καμάρες. Το τμήμα με τις καμάρες είναι σύγχρονο του αρχικού κτιρίου.
- Η πρώτη προσθήκη στο κτίριο έγινε μεταξύ του 1890 και του 1903. Εάν έγινε κοντά στο 1890 θα μπορούσε να έχει γίνει κατ' εντολή του Ι. Σερπιέρη, ίσως από τον ίδιο τον Α. Θεοφιλά. Η προσθήκη αυτή εκτεινόταν πάνω από τον κύριο όγκο του κτιρίου και όχι πάνω από το τμήμα με τις καμάρες.
- Κάποια στιγμή μέχρι το 1929 έγινε προσθήκη σε επαφή με το Μέγαρο επί της Εδ. Λω, η οποία εμφανίζεται στο τοπογραφικό του συμβολαίου πώλησης του Μεγάρου στην Α.Τ.Ε.
- Αργότερα, κατά το 1933, ενώ το κτίριο έχει πλέον περιέλθει στην Α.Τ.Ε., έγινε η προσθήκη πάνω από το τμήμα με τις καμάρες, καθώς και η διάνοιξη του ισόγειου, προκειμένου να διαμορφωθεί το κατάστημα της Τράπεζας.
- Κατά το 1936-7 έγινε η δεύτερη προσθήκη που έλαβε χώρα την περίοδο ιδιοκτησίας του Μεγάρου από την Α.Τ.Ε. Αυτή έγινε σε επαφή με το κτίριο επί της Εδ. Λω και σε ύψος πέντε ορόφων. Πιθανόν στην προσθήκη να ενσωματώθηκε το κτίριο που είχε κτιστεί σε επαφή με το αρχικό πριν το 1929. Η κάτοψη της προσθήκης είναι ιδιόρρυθμη καθώς επεκτάθηκε στο οικόπεδο που ήταν στην ιδιοκτησία της Α.Τ.Ε. και το οποίο ήταν μικρότερο από το σημερινό.
- Το 1955 αγοράστηκε δεύτερο οικόπεδο σε επαφή με το

αρχικό, το οποίο περιείχε κτίσμα επί της Εδ. Λώ και ήταν μέχρι τότε ιδιοκτησία της οικογένειας Σερπιέρη.

- Το 1966 προκηρύχθηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την ανέγερση νέου κτιρίου στη θέση του παλιού. Μετά από μαραθώνιο εγγράφων ο οποίος περιελάμβανε δύο χαρακτηρισμούς του κτιρίου ως διατηρητέου και έναν αποχαρακτηρισμό, τελικά το κτίριο διεσώθη.
- Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στις κατά καιρούς επεμβάσεις που έγιναν στο κτίριο δεν ήταν απολύτως και πάντοτε η ενδεδειγμένη. Παρόλ' αυτά συνολικά το αποτέλεσμα είναι σαφώς καλύτερο σε σύγκριση με άλλα κτίρια, δεδομένου ότι η χρήση του κτιρίου είναι η πλέον συμβατή με την αρχική, ότι εξαιτίας της ιδιοκτησίας του από μια Τράπεζα υπάρχει η οικονομική δυνατότητα για τη συντήρησή του και ότι τα τελευταία χρόνια γίνονται αξιόλογες προσπάθειες από την Τεχνική Υπηρεσία της Α.Τ.Ε. προκειμένου να γίνουν σωστές επεμβάσεις συντήρησης και αποκατάστασης.

Ερωτήματα που προέκυψαν και παραμένουν εκκρεμή:

- Είναι πολύ πιθανό στην οροφή πάνω από τη σάλα υποδοχής να υπήρχε γυάλινη οροφή, και όχι φατνωματική όπως τη βλέπουμε σήμερα. Ίσως η δημιουργία της φατνωματικής οροφής να συνδέεται με την προσθήκη του τέταρτου ορόφου. Κάτι ανάλογο έχει γίνει και στο Μέγαρο Μελά.
- Πάνω από τον τέταρτο όροφο του αρχικού κτιρίου υπάρχει και πέμπτος που φαίνεται μόνο από τη στέγη. Αποτελεί ερώτημα αν τελικά όλη αυτή η κατασκευή έγινε πριν το 1903.

Ο πέμπτος όροφος.

- Ο χώρος πάνω από τη σάλα δεν είναι ορατός ούτε και προσπελάσιμος από τον τέταρτο όροφο. Μένει λοιπόν ένας κενός χώρος που δεν γνωρίζουμε το λόγο ύπαρξής του.
- Στο υπόγειο φαίνεται κατασκευή από ο.σ. στο χώρο πάνω από το παλιό κτίριο και όχι κάτω από τις τέσσερις δίδυμες κολώνες. Η ύπαρξή του αποτελεί ένα σημαντικό ερώτημα από πολλές απόψεις.

Το σημείο όπου έχει εμφανιστεί το ο.σ. στο υπόγειο.

- Στην είσοδο από την καμάρα, στον πλαϊνό τοίχο, στη γειτνίαση με το διπλανό κτίριο, υπάρχουν δύο φεγγίτες, οι οποίοι σήμερα λειτουργούν μόνο διακοσμητικά. Η ύπαρξή τους θέτει το ερώτημα του πότε χτίστηκαν τα διπλανά από τον Σερπιέρη και πως ήταν η πρώτη εικόνα του μεγάρου.

Οι φεγγίτες στην είσοδο. Στο βάθος η οδός Πανεπιστημίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χρυσάνθος Χρήστου, «**Το αρχοντικό της Αγροτικής Τράπεζας**», Αθήνα 2002.
2. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. ΚΑ, 1933.
3. Κώστας Μπίρης, «**Ιστορία του Ε.Μ.Πολυτεχνείου**», Αθήνα 1957.
4. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. ΙΒ, 1930.
5. Κ. Μπίρη, «**Αί Αθήναι**», Αθήνα 1960.
6. Ι. Τραυλλός, «**Νεοκλασική Αρχιτεκτονική της Ελλάδος**», εκδ. Εμπορικής Τραπέζης, Αθήνα 1967.
7. Φάκελος Μεγάρου Σερπιέρη, ΥΠ.ΠΟ., Διεύθυνση Νεότερων Μνημείων και Λαϊκού Πολιτισμού.
8. Διεύθυνση Τεχνικών Έργων της Α.Τ.Ε.
9. Σύλλογος Συμβολαιογράφων Αθηνών, Αρχαιοφυλακείο, Συμβόλαιο Πώλησης του Μεγάρου, συμβολαιογράφος Στυλιανός Γλυκοφρύδης, αρ.σ. 1314/ 27-11-1929.
10. Νικολάου Θανόπουλου, «**Τα Αθηναϊκά μνημειακά κτήρια του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου} αι. με διερεύνηση της κατασκευαστικής και στατικής μεθοδολογίας (1834-1916)**», Διδακτορική Διατριβή, Σχ. Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004.
11. Σ. Κυδωνιάτη, «**Η Ελληνική Αρχιτεκτονική Αναγέννησης και η κακοποίησης**», Αθήνα 1981.
12. Σ. Κυδωνιάτη, «**Αθήναι, παρελθόν και μέλλον**», Αθήνα 1985.

Extended Summary

Commentary on a Restoration Serpieri's Mansion, Corner of Panepistimiou and Edouardou Lo St., Athens (Presently Agricultural Bank of Greece-Main Branch)

ELIZA PAPAPOPOULOU

Civil Engineer N.T.U.A.

Abstract

This article aims to provide a historical review and a critical analysis of the restoration of Serpieri's Mansion. This building is currently known as the main branch of the Agricultural Bank of Greece (ATE), located at Panepistimiou and Edouardou Lo Str., Athens. Its position opposite the Trilogy (Academy, University, and Library), its owner, Giovanni Baptista Serpieri, and its architect, Anastassios Theofilas, make this study extremely interesting.

FIRST PART: HISTORICAL RETROSPECTION

Giovanni Baptista Serpieri, mineralogist, was born in Italy (1815) and died in Athens (1897). He became aware of the importance of the Lavrio Mines, came to Greece and in 1864 asked permission from the Greek Government for the "Serpieri Company and Roux de Fraissinet" to exploit the ancient Mines of Lavrio. When he arrived from Italy, he wanted to build a new house in Athens that could be his residence and the center of his bank activities as well. He chose the site knowing its important location in front of the Academy and the University.

Building Periods:

Serpieri bought the site from Aristeidis Tsaoussopoulos in 1873. The plot was bigger than the one belonging to the Agricultural Bank today. It had been used previously (around 1870) as an open yard selling marble.

Serpieri's Mansion was built between 1880 and 1884, by Anastassios Theofilas, a military architect, who is known to be the architect of Evangelismos hospital and the Karapanou

and Argyropoulou buildings. He also worked on the construction of the University, following Christian Hansen's drawings. Serpieri employed Theofilas in order to build his new house in harmony with the neoclassical environment. It is a neoclassical building outside, with rich Italian baroque decoration inside.

The building is divided into two units. The ground floor has its independent entrance on Panepistimiou St. and has retained the same use until the present day, since it was a branch of Roux-Fraissinet Bank. A monumental, arched doorway on the right side of the façade, served as entrance to the owner's house.

The division of the building into two units was underlined by the two entrances and the façade's morphological variation, using the two arches at the right of the building as the house's entrance in a more luxurious style and a strict style at the façade's center for the entrance to the bank. The ground plan is symmetrical.

According to the photographs of 1903 and 1929, a new floor was added above the third floor. This extension was probably built between 1890 and 1903, perhaps by G.B.Serpieri and A. Theofilas.

In year 1929 Lavria Serpieri, G.B.Serpieri's widow and her son, Giovanni Serpieri, offered, in a letter to the Agricultural Bank of Greece that was founded two years earlier, to sell the Mansion and part of the site. In fact the Bank bought Serpieri's property the same year (1929).

In 1933, in order to create a more spacious hall on the ground floor, the Bank pulled down two stone walls, which were replaced by four twin pillars of reinforced concrete. At the same time the Bank built an extension above Serpieri's office, adjoining the first one, mentioned previously.

In 1936-1937, the Bank proceeded with a second extension to the building. This extension had five floors and was built beside the building in Edouardou Lo St.

In 1955, the Bank bought a second site from Serpieri's family, next to the Mansion, located in Edouardou Lo St. and including a small house. In the same year the Bank made various alterations to the building's interior.

In 1966 an architectural competition was announced to build a modern building to replace the old one. However, under a 31st May 1967 resolution the Mansion was classified as protected and demolition was temporarily averted. The building was declassified by another resolution on 9th April 1970 and an order was given for it to be demolished immediately. Finally the building was rescued by being classified again on 11th November 1974.

Second Part: Critical View of the Restoration

The conservation and restoration of this building was not carried out at a given time or in a comprehensive way. On the contrary, it was continuous, from the time that the building was bought by the Bank until today, for different reasons every time. Its use as an office and business building required continuous modifications of the internal space, as well as extensions to the initial building.

Today's problem consists in identifying the original parts, since hardly any of the different interventions were not recorded and they may only be distinguished through indirect methods. These interventions were numerous since the Bank (whose foundation –an important event of the period- coincided with the acquisition of Serpieri's Mansion) wanted to impose its character on the building.

Concerning the decoration and the internal arrangement of space, the interventions are theoretically reversible. The main non-reversible intervention is the one with reinforced concrete (the four pillars) on the ground floor. The new extensions are qualitatively differentiated, not in order to be distinguished

from the original building, but for practical reasons. They constitute fifty percent of total mass. That means that they are clash greatly with the building's original image.

To have a correct aesthetic view of the final result, we should always have in mind the Mansion in its first form, surrounded by neoclassical buildings, important or not, lacking half its current mass, and set in a large garden. From this point of view, its image today is rather disappointing for a 1880's Mansion.

Today's use of the building resembles to the original one. The only disadvantage concerning the use is that, because of it, many interventions needed to be made. Also, the building was considerably damaged as a result of everyday use by so many people.

The way that interventions were made at Serpieri's Mansion cannot be used as a model of a correct restoration. The quality of interventions varies and the method of conservation that was followed from 1929 till today is not comprehensive.

Questions that arose and remain pending:

- There is a great possibility that the ceiling above the reception hall was made from glass and not paneled as we see it today.
- Over the fourth floor there is a fifth one that is visible only from the roof. The question whether all this construction took place before 1903 still remains.
- In the basement there is a structure of reinforced concrete under the old building, which doesn't correspond to the four pillars. Its existence raises a lot of questions.
- In the lateral wall of the arched entrance, next to the neighboring house there are two skylights that today have a decorative role only. Their existence poses the question when neighboring buildings were constructed by Serpieri and what was the building's initial appearance.